

fot. Franciszek Vetulani

Prof. Jerzy Vetulani

¹ Zakład Biochemii Mózgu, Instytut Farmakologii Polskiej Akademii Nauk, 31-343 Kraków, ul. Smętna 12; ² Małopolska Wyższa Szkoła im. Józefa Dietla, 31-858 Kraków, oś. Kościuszkowskie 2a; e-mail: jvetulani@interia.pl

Prof. Jerzy Vetulani urodził się 21 stycznia 1936 r. w Krakowie, w rodzinie profesorskiej. Ojciec był prof. historii prawa – wybitnym znawcą prawa kanonicznego, a Matka - dr filozofii ze specjalizacją biologii. Można więc powiedzieć że późniejsze zamiłowanie do nauk przyrodniczych zostało „wysane wraz z mlekiem Matki”. Naukę szkolną rozpoczął na tajnych kompletach a potem kontynuował w Szkole Ćwiczeń. W r. 1948 zaczął uczęszczać do Liceum im. H. Sienkiewicza w Krakowie, a po jego rozwiązaniu – do Liceum B. Nowodworskiego, gdzie w r. 1952 zdał maturę i jako „przodownik nauki i pracy społecznej”, w tym samym roku został przyjęty na studia biologiczne na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi, UJ, które kontynuował na specjalności fizjologii zwierząt. Już w okresie studiów (jako student IV roku) w marcu 1956 r. rozpoczął pracę naukową jako wolontariusz w Zakładzie Farmakologii PAN, gdzie został przygarnięty przez prof. Janusza Supniewskiego, po tym kiedy oświadczono Mu, że nie ma mowy o Jego karierze naukowej na Uniwersytecie Jagiellońskim. W 1957 r. uzyskał magisterium z biologii (specjalność – fizjologia zwierząt, promotor – prof. Adam Kulczycki), a Jego praca magisterska na temat wpływu kwasu askorbowego na obraz krwi królika opublikowana potem w Zeszytach Naukowych UJ była Jego pierwszą publikacją naukową. Od 1 IX 1957 podjął pracę na pół etatu asystenta, równocześnie rozpoczynając studia chemiczne na Wydziale Mat-Fiz-Chem UJ. W tym czasie został przeszkolony przez dr dr Chruścielową, Chruściela i Marczyńskiego w zakresie podstawowych metod farmakologicznych i analitycznych. W r. 1962 ukończył studia chemiczne (specjalność – chemia teoretyczna), a Jego praca magisterska, wykonana pod opieką prof. Kazimierza Gumińskiego, i dotycząca półprzewodnictwa związków organicznych o działaniu leczniczym, stanowiła część opublikowanej następnie książki, której był współautorem.

Kolejnym etapem były badania nad metabolicznymi efektami potencjalnych doustnych leków przeciwcukrzycowych, które przed przebadaniem mgr Vetulani sam zsyntetyzował. Badania te stanowiły podstawę Jego pracy doktorskiej, którą obronił w 1966 r. przed Radą Instytutu Immunologii i Terapii Doświadczalnej PAN we Wrocławiu (promotor – prof. Józef Hano). W tym samym roku, jako stypendysta Rikera, wyjechał na roczny staż do W. Brytanii gdzie pracował pod kierownictwem Prof. A.S.V. Burgena w Cambridge, opanowując metody spektrofluorymetryczne. Po powrocie do Polski zaczął pracować w dziedzinie psychofarmakologii pod kierunkiem prof. Jerzego Maja, wykorzystując znajomość metod spektrofluorymetrycznych do oznaczania amin biogennych i opanowując podstawowe techniki behawioralne. Podstawowych technik związanych z eutanazją zwierząt i pobieraniem tkanki mózgowej do badań nauczył się u prof. (a wtedy dr) Zbigniewa Hermana w Zabrze-Rokitnicy.

Praca habilitacyjna dr Vetulaniego dotyczyła interakcji pomiędzy neuroleptykami a związkami zaburzającymi metabolizm amin biogennych – inhibitorami MAO i D β H. Po ukończeniu i złożeniu pracy habilitacyjnej wyjechał na prawie dwa lata do USA (1973-1975), gdzie pracował jako Research Associate Professor w Vanderbilt University. Opanowując nowe techniki laboratoryjne, prowadził wspólnie z Fridolinem Sulserem badania nad zmianami generacji cAMP w czasie podawania leków antydepresyjnych. Badania te posłużyły do sformułowania obowiązującej powszechnie przez długi czas teorii działania leków przeciwdepresyjnych poprzez beta-downregulację. Hipoteza ta była pierwszą hipotezą mówiącą o działaniu leków psychotropowych przez wywoływanie zmian adaptacyjnych i przyniosła Mu uznaną pozycję międzynarodową. Poświęcona temu pierwsza praca, opublikowana w *Nature* (Vetulani i Sulser, 1976), wg. danych z analizy *Web of Science Core Collection*, do końca lipca 2016 r., otrzymała 567 powołań.

Po powrocie do Polski w 1976 r. ukończył przewód habilitacyjny w Instytucie Immunologii i Terapii Doświadczalnej PAN we Wrocławiu (opiekun - prof. Józef Hano) i został powołany na stanowisko kierownika nowopowstałego Zakładu Biochemii (w Instytucie Farmakologii PAN), którym kierował do 28 lutego 2007. Tytuły profesorskie otrzymał w 1983 (prof. nadzwyczajny) i 1989 (prof. zwyczajny). W związku z osiągnięciem wieku emerytalnego, od 1 marca 2007 roku pracuje w Instytucie Farmakologii PAN, w niepełnym wymiarze godzin, jako emerytowany profesor w Zakładzie Biochemii Mózgu (kierowanym przez prof. Irenę Nalepę).

Prof. Vetulani wypromował dziewięciu doktorantów, jest autorem bardzo licznych recenzji prac doktorskich, habilitacyjnych i wniosków o nadanie tytułu profesorskiego. Prowadził też wiele projektów grantowych. Z jego grupy badawczej wyszły cztery habilitacje, z czego trzy przygotowane pod jego bezpośrednim kierownictwem.

Problematyka badań naukowych prowadzonych w kierowanym przez prof. Vetulaniego, przez okres ponad 30-tu lat, Zakładzie Biochemii, dotyczyła behawioralnych i biochemicznych aspektów działania leków przeciwdepresyjnych i neuroleptyków, antagonistów kanałów wapniowych i pochodnych tetrahydroizochinoliny oraz różnych aspektów pamięci i uczenia, a także uzależnień lekowych. Jego dorobek naukowy obejmuje ponad 240 prac oryginalnych, kilkanaście prac przeglądowych, ponad 100 prac popularno-naukowych, liczne recenzje książek naukowych oraz inne opracowania i drobne notki popularyzatorskie (ponad 220 drobnych notek popularno-naukowych pod nazwiskiem J. Latini), oraz prawie 280 publikowanych abstraktów zjazdowych. Jest także autorem lub współautorem 7 książek. współredaktorem (z Januszem Heitzmanem) książki *Farmakoterapia depresji* i tłumaczem książki C.K. Ericsona *Nauka o uzależnieniach*.

Odkrycia naukowe przyniosły mu liczne **nagrody**, wśród nich Międzynarodową nagrodę Anna Monika II klasy za badania nad mechanizmami działania elektrowstrząsu (1984) (jedyna w Polsce nagroda Anna Monika tej klasy), nagrodę Kopernikańską PAU i Miasta Krakowa (1996), Nagrodę Konorskiego (2001). Jest również laureatem wielu nagród Sekretarza Naukowego PAN i Wydziału Nauk Medycznych PAN. W roku 2003 uzyskał Nagrodę Prezesa Rady Ministrów za całokształt dorobku naukowego, a w 2004 Doktorat Honorowy na Wydz. Lekarskim Śląskiej Akademii Medycznej (promotor prof. Zbigniew Herman). W tym samym roku został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, a w roku 2006 otrzymał Medal Jędrzeja Śniadeckiego. W roku 2008 tytuł doktora honoris causa nadał mu Łódzki Uniwersytet Medyczny (promotor prof. Jerzy Nowak).

Aktywnie uczestniczył w organizacji nauki i jest członkiem wielu gremiów mających wpływ na kształt badań naukowych w Polsce. W latach 1994-2001 pełnił funkcję zastępcy Dyrektora ds. Naukowych Instytutu Farmakologii PAN w Krakowie. Na tym stanowisku m.in. opracował i opublikował (w czasopiśmie *Wszechświat*) zasady polityki naukowej Instytutu zmierzające do zwiększenia wydajności pracy naukowej przez odpowiedni system podziału funduszy statutowych na badania. System ten znacznie zwiększył wydajność pracy Instytutu i z pewnymi modyfikacjami został przyjęty w pokrewnych placówkach naukowych. Obecnie jest zastępcą Przewodniczącego Rady Naukowej Instytutu Farmakologii PAN.

Od r. 1996, jest członkiem czynnym PAU (członkiem korespondentem został w r. 1991), od roku 2008 członkiem korespondentem PAN, od roku 1988 - członkiem honorowym Indian Academy of Neuroscience. Był członkiem Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów Naukowych oraz Przewodniczącym Komitetu Nauk Neurobiologicznych PAN i sekretarzem Komitetu Nauk Fizjologicznych PAN.

Jest również członkiem licznych towarzystw naukowych krajowych i międzynarodowych, w tym *Collegium Internationale Neuro-Psychopharmacologicum* (CINP) (w latach 1992-1998 był członkiem Rady) i *European College of Neuropsychopharmacology* (ECNP) oraz członkiem Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika (wiceprezes od 1984), członkiem Polskiego Towarzystwa Badań Układu Nerwowego (członek założyciel i prezes 1999-2001) i Polskiego Towarzystwa Farmakologicznego. Był członkiem Towarzystwa Popierania i Krzewienia Nauk (członek Rady w latach 1990-1996, Zarządu w latach 1996-2000) i Polskiego Towarzystwa Bioetycznego.

Jest członkiem Rad Programowych wielu czasopism naukowych, takich jak *Pharmacological Reports* – dawniej *Polish Journal of Pharmacology* (redaktor naczelny w latach 1993-1996), *Farmakoterapia w Psychiatrii i Neurologii*, *Lęk i Depresja*, *Psychogeriatrya Polska* oraz *Neuropsychiatria i Neuropsychologia*.

Szczególnie warto podkreślić **działalność popularyzatorską** prof. Vetulaniego, która ma zdecydowany wydźwięk społeczny. Uprawiał ją sporadycznie już od lat 60. publikując artykuły przyrodnicze i drobne notki edukacyjne w czasopiśmie *Wszechświat* (pod własnym nazwiskiem lub jako J. Latini). Później, w roku 1981, został redaktorem naczelnym *Wszechświata* - tego najstarszego polskiego czasopisma popularno-naukowego i pełnił tę funkcję przez 21 lat, do roku 2002. Przez kolejne lata (od 2003 do kwietnia 2011) był przewodniczącym jego Rady Redakcyjnej. Bez przesady można powiedzieć, że ożywił upadające czasopismo i przeprowadził je przez najtrudniejszy dla tego typu instytucji okres lat transformacji ekonomicznej w latach 90. Mariaż prof. Vetulaniego z *Wszechświatem* trwa nadal, obecnie pełni funkcję vice-przewodniczącego Rady Redakcyjnej czasopisma i współredaguje dział „*Uczni przed wieku*”.

Jest również członkiem *European Dana Alliance for Brain (EDAB)* – organizacji poświęcającej się propagowaniu wiedzy o mózgu, i regularnym wykładowcą na dorocznych *Tygodniach Mózgu* w Krakowie. Zapraszany także na warszawski Tydzień Mózgu i Festiwal Nauki. Jest też organizatorem „Kawiarni Naukowej” PAU, prowadzącej comiesięczne posiedzenia naukowe dla szerokiej publiczności. Wygłaszał odczyty otwarte, np. w ramach Komisji Zagrożeń Cywilizacyjnych PAU, Galicyjskiej Szkoły Zdrowia, Akademii Pełni Życia. Wykłada również dla młodzieży licealnej, bądź zapraszany do krakowskich liceów, bądź w ramach organizowanych przez Galicyjską Szkołę Zdrowia Lekcjach Magistrackich w

Urzędzie Miasta Krakowa. Był zapraszany do wykładów na na zjazdach Krajowego Funduszu na Rzecz Dzieci oraz Uniwersytetu Dziecięcego w Krakowie i Wrocławiu. Prof. Vetulani jest autorem niezwykle poczytnych książek popularnonaukowych: *Dzień dzisiejszy i jutro neurobiologii*; *Jak usprawnić pamięć*; *Mózg: fascynacje, problemy, tajemnice* (za tę książkę w 2011 otrzymał Nagrodę Krakowskiej Książki Miesiąca); *Piękno neurobiologii*; *A w konopiach strach*; *Bez ograniczeń. Jak rządzi nami mózg* (wyróżnienie Książka i Róża Marszałka Małopolskiego 2016).

Poza pisaniem artykułów i książek **popularyzuje nauki neurobiologiczne w programach naukowych** w radiu i telewizji: przygotował internetowy kurs *Neurobiologia i życie* dla Copernicus College oraz nagrał cykl wykładów dla Akademickiej Telewizji Naukowej, która sfilmowała również jego wykład na Wszechnicy PAN. Upowszechnia wiedzę udzielając wywiadów na tematy naukowe w prasie, czy seminariów w innych Instytutach. Wygłasza regularne felietony naukowe oraz współuczestniczył w opracowaniu programu edukacyjnego dla dzieci („Pytanko na śniadanko”) w Radiu Kraków. Prowadzi wykłady na Warszawskim Studium Filozoficzno-Teologicznym. Jego działalność na polu popularyzacji wiedzy została dostrzeżona przez władze PAN i od czerwca bieżącego roku prof. Vetulani został powołany w skład Rady Upowszechniania Nauki przy Prezydium PAN. W grudniu 2012 odebrał z rąk Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego Barbary Kudryckiej nagrodę specjalną VIII edycji konkursu „Popularyzator Nauki” organizowanego przez MNiSW oraz PAP za całokształt działalności popularyzatorskiej.

Prof. Vetulani nie cofał się przed działalnością **dydaktyczną**: do roku 1999/2000 prowadził wykłady monograficzne z psychofarmakologii na Wydz. Biologii i Nauk o Ziemi UJ, od kilkunastu lat prowadzi wykłady kursowe *Neuroscience* na Szkole Medycznej dla Cudzoziemców CMUJ i jako wykładowca otrzymał ostatnio bardzo wysokie oceny studentów amerykańskich (średnia 4,75), za co został uhonorowany nagrodą dziekana. W latach 2006-2014 prowadził także kursowy wykład *Podstawy neurobiologii* w Katedrze Psychologii UJ. Od roku 2007 jest profesorem Małopolskiej Wyższej Szkoły im. J. Dietla, od r. 2015 – członkiem jej senatu). Od wielu lat jest stałym współorganizatorem sympozjów organizowanych początkowo przez Wyższą Szkołę Pedagogiczną (obecnie Uniwersytet Pedagogiczny), obecnie kontynuowanych przez Małopolską Szkołę Wyższą im. J. Dietla, a także współorganizował wiele tzw. „Szkół Zimowych Instytutu Farmakologii PAN”. Wykłada również często na konferencjach szkoleniowych i posiedzeniach regionalnych oddziałów PTLekarskiego i PTPsychiatrycznego, a także przez różne organy samorządowe i organizacje pozarządowe. Od czerwca 2010 roku prowadzi blog *Piękno neurobiologii* na [WordPress](#).

Aktywność społeczna i popularyzatorska przyniosła mu wiele wyróżnień, między innymi Złotą odznakę PTP im Kopernika (1986), odznakę Miasta Krakowa „Honoris Gratia” (2009), Nagrodę im. Zbyszka Thiellego (2011) od Polskiej Sieci Polityki Narkotykowej „za bezkompromisowe wsparcie swym autorytetem naukowym działań na rzecz humanizacji polskiej polityki narkotykowej”, tytuł Racjonalisty Roku 2011 od Polskiego Stowarzyszenia Racjonalistów „za konsekwentne pobudzanie neuronów nie tylko własnych, ale i cudzych”, został też został wyróżniony tytułem Człowieka Roku 2013 przez „Gazetę Krakowską” za „niestrudzoną popularyzację nauki i pomoc w poznawaniu mózgu przy pomocy mózgu”. W roku 2014 otrzymał nagrodę „Kaganiec Oświaty” periodyku antropologicznego „Gadający Pies”, w 2015 otrzymał nagrodę „Sztuka Życia” fundacji „Świat ma sens” oraz ICIE (International Center for Innovation in Education) Award for Creativity, a w roku 2016

nagrodę Starosty Powiatu Gorlickiego „Mosty Starosty” za „niecodzienną umiejętność popularyzacji osiągnięć naukowych dla szerokiego kręgu odbiorców”.

Działalność naukowa i popularyzowanie nauki nie są jedynymi domenami Jego aktywności: od czasów studenckich przejawiał również zamiłowania **społeczne i artystyczne**. W czasach studenckich związał się z grupą, która założyła w 1956 r. Rewolucyjny Związek Młodzieży (RZM). Do aktywności społecznej wrócił w 1980 r., pracując jako członek komisji Zakładowej „S” przy Oddziale i Placówkach PAN w Krakowie oraz jako członek Komisji Porozumiewawczej Nauki NSZZ „Solidarność”. W latach 1987-1989 był członkiem Zarządu „S” Regionu Małopolska, pod koniec tego okresu członkiem Prezydium Zarządu. Zajmował się głównie sprawami programowymi oraz odradzaniem organizacji „S” na terenie Małopolski. Po legalizacji „S” był członkiem Krakowskiego Komitetu Obywatelskiego (1989-1990) i Krakowskiego Klubu Solidarności (1994-1995). Był członkiem Rady reaktywowanego Towarzystwa Popierania i Krzewienia Nauk, biorąc aktywny udział w pracach jego Komisji do spraw Polityki Naukowej, przygotowującej program przebudowy nauki polskiej. W r. 2002 został członkiem-założycielem stowarzyszenia społecznego “Forum dla Małopolski” i kandydował na stanowisko Prezydenta Miasta. Obecnie jest wiceprzewodniczącym Stowarzyszenia dla Małopolski oraz członkiem honorowym Galicyjskiej Szkoły Zdrowia i Akademii Pełni Życia. Ponadto, jest Fundatorem i członkiem Rady Fundacji Na Rzecz Zdrowego Mózgu – Cogni Coalition, której celem jest zwiększenie świadomości Polaków w zakresie roli dobrej kondycji mózgu. Aktualnie też jest konsultantem projektu „Muzeum Mózgu” w Bydgoszczy.

Znajdował też czas – zwłaszcza w młodości - na rozwijanie zainteresowań **kulturą i sztuką**. W latach 1955-1962 był członkiem zarządu i prelegentem w Krakowskim Dyskusyjnym Klubie Filmowym Studentów. Był też jednym z pionierów aktywnie działających w kabarecie “Piwnica pod Baranami” (w latach 1954-1961) prowadząc tam spektakle w czasie wyjazdu Piotra Skrzyneckiego za granicę (1958). Obecnie jest członkiem Zarządu Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych oraz członkiem Kapituły Lauru Krakowa. Wraz z poetą i piosenkarzem Leszkiem Długoszem opracował oryginalny spektakl *Rozumie mój*, w którym interpretuje z punktu widzenia neurobiologa dawne i współczesne utwory wybitnych poetów. Od 2010 regularnie pojawia się w piśmie mówionym „Gadający Pies”, kabarecie którego atmosferę porównał do początków Piwnicy pod Baranami.

Najwybitniejsze publikacje:

[Action of various antidepressant treatments reduces reactivity of noradrenergic cyclic AMP-generating system in limbic forebrain.](#)

Vetulani J, Sulser F.

Nature. 1975 Oct 9;257(5526):495-6. (**liczba cytowań 567** wg Web of Science)

[Enhancement of responsiveness of the central serotonergic system and serotonin-2 receptor density in rat frontal cortex by electroconvulsive treatment.](#)

Vetulani J, Lebrecht U, Pilc A.

Eur J Pharmacol. 1981 Nov 19;76(1):81-5. (**liczba cytowań 114** wg Web of Science)

[Low doses of oxytocin facilitate social recognition in rats.](#)

Popik P, **Vetulani J**, van Ree JM.

Psychopharmacology (Berl). 1992;106(1):71-4. (**liczba cytowań 109** wg Web of Science)

[Antidepressants: past, present and future.](#)

Vetulani J, Nalepa I.

Eur J Pharmacol. 2000 Sep 29;405(1-3):351-63. Review. (**liczba cytowań 89** wg Web of Science)

[Chronic administration of antidepressant drugs increases the density of cortical \[³H\]prazosin binding sites in the rat.](#)

Vetulani J, Antkiewicz-Michaluk L, Rokosz-Pelc A.

Brain Res. 1984 Sep 24;310(2):360-2. (**liczba cytowań 79** wg Web of Science)

Opracowanie: Irena Nalepa

Kraków, sierpień 2016